

Træk af Livet i Ho-Oxby i ældre Dage,

dog væsentligst fra Oxby og Blaavand.

Af Sognepræst N. S. Nielsen i Allerup.

Ho og Oxby er Kystsogne med en Kystlinie af ca. 4 Mil til Vesterhavet og ca. 3 Mil til Ho Bugt. Befolkningen her var Søfolk, der ofte havde set sig en Del om i den store Verden og nu hjemme væsentligst søgte deres Næring af Havet; ved begge Dele og ved den afsondrede Beliggenhed følte man sig noget i Modsætning til Befolkningen i Aal og Billum Sogne: de var jo Landkrabber og havde ingen Steder været. Man fortalte deromme i denne Sammenhæng følgende: en Mand fra Aal var lejet til at køre en Mølleaxel fra Vejen til Blaavand; da han kom hen ad Vejen til, udbrød han overvældet: hvor er dog Verden stor! Man kaldte derude Sognene inde i Landet for: „e Bøj“ og Folkene var „Bøjfolk“. Sig selv nævnede de som „e Vesterbofolk“, og Modsætningen kom jo da klart frem i Kvindernes Klædedragt; derovre gik de selvfølgelig i „e Bøjklæjer“ ∴ almindelig Kvindedragt, heromme ligesaa selvfølgelig i „e Vesterboklæjer“ ∴ Nationaldragt. At nogen Kvinde derfra i ældre Tid kunde svigte Traditionen og aflægge Nationaldragten, var ganske utænkeligt.

Naar jeg nu efter Opfordring fra Historisk Samfund

for Ribe Amt skal fortælle Træk af Livet i ældre Dage deromme, er det, dels hvad jeg har hørt, dels hvad jeg selv erindrer. — Jeg vil da begynde med at omtale Forholdet mellem Kirken og Befolkningen; det var et Tillidsforhold, og man havde stor Ærbødighed for Kirken som helligt Sted. Kirken laa midt i Sognet lige nær ved, rettere lige langt fra alle, og det var jo den meget omtalte „Kirken med Straatag“ (se Olsen, Aarvog 1905). Naar man nu som jeg har sine første Barndomserindringer om Kirke og Kirkegang fra denne Kirke, saa blir det ikke den usle, uanselige og ringe, men saa staa der Glans om den ud fra Barndoms Indtryk. Til denne udvendig og indvendig uanselige, lave straatækte Kirke med de smaa Vinduer gik og kørte Folk Søndag efter Søndag, Vinter og Sommer, i større eller mindre Travlhed, særlig paa de store Højtider. Lad os gøre Turen med fra Øster-Oxby en Julemorgen! Lad Vejret være vinterlig godt og Føret godt! Vi er paa Vej, og vi begynder at se os om efter de andre, for de maa jo komme, det gør de altid, de fra Midtby og de fra Hebogaardene og længere oppe de fra Blaavand og Vandflod og Nørre-Oxby; det skønne Syn af baade unge og gamle paa Kirkesti var da det almindelige. Naar man er kommen gennem „Æggebjerg“, en lav Klitrække, der hidtil har skjult Kirken for os, ser man skarpt efter Kirken og navnlig efter, om Laagen i vestre Gavl er lukket; er dette Tilfældet, da er Præsten kommen fra Ho, og Ringeren har ringet tredie Gang, og da maa man sætte Farten op, for det er en stor Skam at komme for silde. Er man saa naaet derhen, maa Hestene spændes fra og sættes i Stald; Staldene var lave Jordhytter — der laa flere saadanne omkring

Kirken — med Mure af Tørv med Lyngtag og byggede i Fællesskab af nogle Naboer. Var der mere Tid, kunde den, der havde aget med, naa at give Kaffe og Punsch til Kusken i et af Smaahusene, der laa ved Kirken; men ordentlige Folk passede at komme i rette Tid i Kirken; at blive siddende over og ikke komme i Kirke — hvad er hændet —, det blev der set paa som grov Uorden.

Naar man kom ind i Kirken, søgte hver sin Stol aldeles regelmæssigt, og Mænd og Kvinder hver paa sin Side; ja ogsaa de enkelte Pladser, Sæder i Kirkestolen, var fordelte saaledes, at det vidstes: dens Plads var yderst, Hæderspladsen, dens næstyderst osv. Afvigelser fra denne faste Regel fandt Sted, naar der var Sorg; da tog den eller de sørgende Plads inderst ved Væggen, en Plads som ellers var forbeholdt og anvist de unge. Til den unge, som uagtsomt satte sig udenfor en ældre i Kirkestolen og saaledes krænkede den uskrevne Lov, til ham eller hende var der siden i en god Mening i Hjemmet. Naar hver har fundet sin Plads, sætter man sig stille hen, i stille Bøn med Hovedet bøjet forover; ligesaa bøjer man Hovedet under Bønnen i Kordøren. Saa begynder Sangen og man mærker, at her er Folk, der vil synge med om Barnet født i Bethlehem. Men det var rigtignok ingen let Opgave at være Kirkesanger. Salmebogen er Kingos, var det endnu i Tredserne, og denne Salmebog gjorde ikke Opgaven lettere for Kirkesangeren. Er man med i Sangen, er man ogsaa med under Prædiken, man lukker Ørerne op, man er virkelig kommen for at høre. Og hver Gang Jesu Navn nævnes, enten det er i Salmen eller i Prædikenen, ser man mange af de ældre baade af Mænd og Kvinder at bøje Ho-

vedet. Efter Prædikenen skal man bie og tage Velsignelsen med; at gaa ud før er Uorden; ellers er det Kuskene tilladt uden Paaklage at gaa først ud af Kirken for at spænde for. Men det er en Juledag, vi er i Kirke, da bringer Menigheden Offer til Præst og Degn, og Ofringen foregaar i stræng Orden, som efterhaanden har fæstnet sig: først Sognefogden, saa Forstanderskabet, saa Kirkeværgerne, saa Strandfoged og Klitfoged, og saa først kunde de komme med, der ingen Ting var. — Med Hensyn til Barnedaab var det almindeligt, at Barnet blev døbt første Søndag efter Fødselen, naar det da ikke var født om Lørdagen, og det enten det var Vinter eller Sommer. Barnet bares frem i Kristenposen, der var smykket med mange Baand, og med „Lue“ paa, saa der maatte en af de kvindelige Faddere til at „tage Hatten af“ Barnet inden Daaben. — Fadderne traadte ud paa Kirkegulvet under Daabshandlingen, selvfølgelig i den Rækkefølge, som Slægtskabsgraden anviste enhver. Under Forbønnen for Barnet satte Fadderne sig ind i den Stol, hver stod lige ud for, og traadte atter ud paa Kirkegulvet, naar Bønnen var sluttet, hvorefter Ofringen gik for sig nøjagtig i den Orden, i hvilken man havde staaet før. Og saa maatte man under Ofringen passe nøje paa, at man ikke vendte Ryg til Præsten (det blev nu sagt nok saa drastisk), saa der var sandelig ikke faa Skær at klare i Henseende til rent udvortes Orden for en ung, der første Gang var Fadder. — Hver Barselkvinde blev indledet i „e Skrøvs“, og hver havde en Kone at „gaa i Kirke med sig“ som andre Steder. — Altergangen kom der noget meget regelmæssigt over; Søfolkene vilde og skulde „hen“ inden Foraaret, Fiskerne ligesaa, og igen inden Vinter, saa to

Gange om Aaret var Reglen, der mest overholdtes. — Konfirmation fandt Sted første Søndag i Februar af Hensyn til det unge Mandskab, der skulde til Søs. Det var den Gang, siger de ældre, da de havde noget for til Præsten og skulde kunne noget. Kunde een eller anden ikke lære ret meget, kunde han slippe med Katekismus uden Forklaring, men saa maatte han for Tider lange bære paa Navnet en „Katekismusknægt“! Overhøringen kunde til Tider trække saa længe ud, at der maatte tændes Lys, hvorved saa maa erindres, at det var i Februar Maaned.

Altsaa man gik flittig i Kirke, man gik i Kirke ogsaa i Fisketiden, Søndagsfiske er kommen senere. Var der saa mere end den store Ærbødighed for Kirken? Var der nogen Frugt af Kirkegangen i dagligt Liv og Færd? Der var Fiskernes Bøn, naar de gik til Havs! Lige saa langt tilbage, der overhovedet huskes noget om Fiskeri fra Kysten her, huskes dette: at naar Aarerne var baarne ned og alt var i Orden, sagde Føreren: skal vi saa „læse“! Alle traadte da hen til Rælingen, blottede Hovedet, bøjede sig over Rælingen, og hver bad for sig selv, som nu hver kunde det, om Lykke til Farten; Baaden var jo lille og Havet stort. Fra først af har sikkert Føreren bedet højt for alle. I ældre Tid sang man ofte en Salme, idet man roede ud. Efterhaanden blev dette, som fra først af havde været Liv, mere og mere til Form, og Salmesangen hørte op. — Der var ikke faa Hjem, hvor Børnene opdroges i Guds frygt og Herrens Formaning, hvor man læste Prædiken hjemme, naar man ikke kunde komme i Kirke, og hvor de unge, naar de kom fra Kirke, skulde gøre de gamle Regnskab for, hvad der var prædiket om. Der var dem, for hvem Kingos

Morgen- og Aftensuk var det, hvormed de stod op og hvormed de gik til Hvile; en Frugt maaske af en af de gamle Præsters Kærlighed til Kingo og Skræk for den evangelisk-kristelige Salmebog, som deromme ikke har været brugt. — Af gode gamle Opbyggelsesbøger har jeg deromme fundet i Brug Jesper Brochmands Huspostil og Scrivers Sjæleskat. Maaske jeg her maa indflette et Par Ord om den Ærbødighed for ældre, som blev de unge indprentet. Jeg har omtalt, at de unge skulde sætte sig inderst i Kirkestolene. For en ung at gaa paa højre Side af ældre eller sidde paa højre Side af ældre var grov Uorden og blev paa-talt. Alle ældre tiltalte vi yngre med „I“; at en ung sagde „du“ til en gammel, var grov Uorden; i mange Hjem sagde Børnene endog „I“ til Mor og Far og ikke „du“. Alt i alt tror jeg at have Ret i, at der var mer end Ærbødighed for Kirken, at der var Alvor og Guds frygt paa Bunden, hvad og deres farefulde Erhverv tilskyndede til, om der ogsaa samtidig var aabenlyse Brist, især i Retning af Misbrug af Spiritus.

Den gamle, for mange minderige Kirke med Straatag er forlængst afløst af tvende nye, en i Oxby og en mellem Vejrs og Mosevraa. Den gamle Kirkegaard paa den gamle Kirkes Plads fredes, og endnu i 1912 fandt en Begravelse Sted der. Endnu en Begravelsesplads findes i Sognet lidt Syd for Oxby, kaldet „e Kåppel“, hvor tidligere har staaet et Kapel, og hvor i lang Tid Strandligene blev jordede uden ret store Omstændigheder; nu kommer selvfølgelig disse Lig fra Havet paa den almindelige Kirkegaard. Ogsaa denne gamle Begravelsesplads er hegnet og fredet. Der gaar Frasagn om, at 2 à 300 Lig af engelske Søfolk fra de ²⁴/₁₂ 1811 udfør Bøvling strandede Orlogs-

skibe skal være jordede her i Fællesgrav, at saa mange Lig drev op, at man faldt over dem ved Havet, og at Beboerne af Øvrigheden fik Lov at tage Tøjet af Ligene for at begrave dem; men disse Sagn synes mig at stemple sig selv som ganske upaalidelige.

Fra „e Kåppel“ i S. Vest, Syd om Hvidbjerg paa-viser man en Kirkevej; fra Hvidbjerg stikker den ad Havet til; man véd, at den *har* været Kirkevej, men de Beboelser, den har været Kirkevej for, har Havet slugt. —

Havet er paa mange Maader en farlig Nabo; ganske vist gaves der rigelig Næring fra Havet, men Havet tager ogsaa. Havet tog Land, og Havet tog mange Menneskeliv. Havet tog Land! En Gaard er flyttet to Gange, sidste Gang flyttedes den Nord for Blaa-vandshuk ud til „e Vestersie“, da det jo er „o e Sønder-sie“ ɔ: fra Hukket og nedad mod Skallingen, særlig udfor Oxby, at Havet skærer ind.

Udfor Hvidbjerg, hvor nu anslaaes at være op mod et Par Favne Vand, laa engang et lille Hus, hvori boede to enlige, ugifte Piger. Man kaldte dem „e Pælpiger“; de havde nemlig en Kaalgaard, en „Kalger“ med et Jorddige om; i dette Dige en Laage, og ved Laagen var stukket i Jorden to Ribben af en strandet Hval; disse Hvalribben var Pælene, og de gav dem Navnet. En Juledag vilde de til Kirke; de gik saa efter deres Formening paa Juleaftensdag op til Oxby for saa den følgende Juledag at kunne køre med til Kirken; men da de kom til Byen, viste det sig at være *lille* Juleaftensdag, og derfor siger man endnu deromme, naar noget lignende hænder, at én kommer lidt for tidlig afsted: du er nok kommen en Dag for tidlig ligesom „e Pælpiger“. — Fremdeles erindrer

man godt Navnet paa en Eng „Stortoft“ ud for Hvidbjerg, hvor man for 100 Aar siden slog Græs; nu antages ogsaa der at være ca. to Favne Vand. — Og dengang lod man nok være som nu fra Byen at se Havet; det var skjult af de ret høje Klitter. Nu er der gjort meget Arbejde for Kystsikring, navnlig ved Opførelse af det saakaldte „Hoffmanns Dige“, og der tiltrænges stadig nye Kystforsikringsarbejder. — Ogsaa paa anden Maade tager Havet paa Grund af sin Nærhed; man siger: Havet suger, saa Vandstanden i Grunden bliver lavere. Andre siger: før øvede Klitterne Modtryk, saa Grundvandet ikke sivede ud som nu, da Klitterne er borte. Faktum er, at for blot 60 Aar siden var Jorden anderledes vandholdig. Et Sted paa Vester-Blaavand havde man Ovn under Skorstenen. Engang i Februar ved den Tid kunde man ikke bage i Ovnen, fordi Vandet stod op mellem Stenene, og Vandet kunde trædes op mellem Gulvfjælene! Nu regner man paa samme Steds Jorder kun med at faa Kerne i Rugen hvert andet Aar, saa udtørret er Jorden. Vest og Syd for H. F. Hansens Gaard paa Blaavand ser man endnu en anselig og dyb Grøft kastet. Man spørger: hvortil dog? for Vandafledning dér er den nu mere end overflødig; ja, men det var ganske anderledes for 60 Aar siden. Da havde man endnu én af disse Vandsamlinger, som der er saa mange af Klitbræmmen langs, men denne var ikke stor nok til at kaldes en Sø; man kaldte den „e Stavnvand“, og derfra maa vel Kendingsnavnet „Stavn“ stamme, et udmærket Kendingsnavn, som nu er ved at glemmes. Da havde man Agre saa frodige, at de fik Navnet „Silkeagre“; nu trues de mod Havet nærmestliggende, forhenværende Agre af Sandflugt. Havet tager! Havet tog mange Menneskeliv, baade strandede

Skibsbesætningers og Beboeres. Den store Ulykke i November 1843 findes ogsaa omtalt i Aarbogen for 1905. Man fortalte: Et Skib blev set ligge med Nødfalg og kappede Master ude ved „Slugen“, en Gennemsejling paa Horns Rev en Mil fra Land. Baadene gik ud fra Kysten i godt Vejr; man havde den Tanke at bugsere Skibet til Fanø. Mod Aften kom der stiv Kuling af S. O., og Baadene begyndte at forlade Skibet for at naa Land; de fleste af Baadene afgav hver en Mand til at blive om Bord for at hjælpe Besætningen. Under Indsejlingen blev det efterhaanden ganske mørkt, Kulingen steg, og Vinden sprang gennem Syd og Vest til N. V., hvad ikke tilstrækkelig observeredes fra Baadene, der var uden Kompas. Nogle af Baadene formenes kæntrede i Brændingen, andre længere ude. Ogsaa paa Skibet havde man en frygtelig Nat, Skibsfolkene og to fra Baadene frøs ihjel, idet de satte sig til Rø. Henad Morgen drev Skibet ind paa Vejrs Strand. Befolkningen paa Land var lammet af den overvældende Ulykke, ingen turde gaa ud til Skibet, men man fik dog den „sorte Jolle“, den dygtigste Søbaad paa Kysten, kørt om til Strandingsstedet. Folkene om Bord kastede en Tønde med en Trosse tilbunden over Bord. Tønden drev ind, Trossen blev fastgjort i den sorte Jolle, der saa fra Skibet lykkelig blev halet ud gennem Brændingen, og de ombordværende kom alle i Land, men der var druknet 23, hvoraf 19 Familie-fædre og 4 ugifte, alle fra Oxby og Blaavand. Kammeraad Groos, der dengang var Toldkontrollør paa Stedet og selv havde været med ude ved Skibet, men var gaaet fra Borde med en af de første Baade og velbeholden havde naaet Land, satte en Indsamling i Gang, og der indkom en Del Gaver til Lindring af

den store Nød. — Havet er omskifteligt, det rejser sig hurtigt; man siger saa „e Haw er gal“; nævnte 23. November 1843 betragtede man ved Udsejlingen det hele som en Lysttur nærmest, saa fint var Vejret. Ja der fortælles, at Fru Groos meget have bedt sin Mand om at maatte tage med, hvad dog bestemt blev fra-raadet af en af Strandfogderne og saaledes ikke bløv til noget.

En anden Gang — i Halvfjerdserne var det — havde Fiskerne lovet Æsepigerne en Sejltur, da Fiskeriet for denne Gang var sluttet ved „Vejrs Haw“, hvor det dreves fra Boder, medens man i Oxby og Blaavand fiskede fra Hjemmet. Vejret var godt, men alligevel blev det en Tragedie: Baaden kuldsejlede, alle druknede, 4 Fiskere og 2 Piger. — I Tredserne engang, mens Baadene var paa Havet, rejste Vinden sig, saa Landgang var farlig, en Baad kæntrede i Brændingen, og tre Familiefædre druknede. Den Slags Begivenheder mindes længe, og Sindene stemmes til Alvor!

Havet *giver* ogsaa! Havet giver Næring, og her maa i første Linie omtales Fiskeriet. Efter Jul, henad Februar, begyndte Forberedelserne: Kvinderne spandt Ulden til Tavserne og Hampen til Linen; Mændenes Sag var at tvinde Traadene sammen til Tavser, hvorpaa Krogene fæstedes. Længere hen mod Foraaret spandt man paa Reberbane Hampetraadene til Linen. Krogene lavede man af Staaltraad, huggede først Hakket, bøjede Traaden i Krogform og spidsede den til paa Sandsten; der fandtes ogsaa særlige Krogmagere. Krogene bandtes paa Tavsens, Tavserne til Linen eller Strengen med en Afstand af ca. 1½ Alen mellem hver; 500 Kroege paa en Line, saa havde man en Bakke; hver Fisker havde almindelig 6 à 8 Bakker. Til Baadens Be-

manding var der i ældre Tid 5 à 6 Mand, senere almindeligvis 4. En Baads Mandskab plejede at fiske sammen, være i Baadelag sammen, i en Aarrække. Baadene var spejlgattede, i Reglen ikke spidsgattede; de byggedes paa Stedet — efter Strandens Forhold noget flade i Bunden, men var alligevel velsejlende; senere brugtes ofte strandede Skibsbaade. Baadene maatte efter hver Havtur bæres op paa den flade Strand for ikke at ligge og hugge i Strandkanten; efter endt For-aarsfiske kørtes de hjem til Gaardene, overdækkedes mod Solen med Græstørv og blev grundig eftersete, inden de atter toges i Brug. De havde Dyrenavne, saasom „gammel Tuds“, „lille Tuds“, „Bjørn“, „Sow“, „Gasse“ o. s. v. — Hver Fisker maatte have en „Graver“ c : en Pige til at grave Orm til Madding; det var ofte en Datter eller Søster, men mange maatte leje. Sandormene fandtes tidligere i Mængde ved Blaavandshuk; da var dér „Grøft“, og baade fra Vejrs og Blaavand gik man „i Grøft“ der til ca. 1850. Fra Øster Oxby gik man allerede dengang i „Østergroft“ c : den tilsandede Del af Hobo Dyb, omtrent ud for Lorentzens i Ho. Saa aftog Sandormen i Mængde ved Hukket, og alle maatte i Østergroft, og stadig maatte de længer mod Øst, saa tilsidst havde de længst mod Vest boende „Gravere“ paa det nærmeste to Mil at gaa derhen. Sandormen sluger Sand og Dynd for at finde Næring, og naar det er bearbejdet i Tarmkanalen, udtømmes det paa Havbunden, og Ormens Opholdssted er røbet derved, naar Vandet paa Ebben gaar tilbage. Lad os gjøre en Tur „i Grøft“ med Pigerne! Er der „Formiddagsgrøft“, maa man paa Vester-Blaavand op Kl. 2; man skal have Morgenmad at gaa paa og Mellemmad med at arbejde paa derhenne, man skal „purre ud“

c: ind at have Naboens „Graver“ med, og henad Kl. 4 samles under Øster-Oxby en Skare paa vel 40 Piger, enkelte Koner deriblandt, for at følges ad under Spøg og Sang til Arbejdspladsen, hvor man er Kl. 6. Er Ebben ikke indtraadt, bliver der Tid til at puste lidt, ellers strax ud paa Sandet for at begynde Gravningen. Saa gælder det at kunne bruge „Gravforken“ ∴ en tregrenet Greb med lange „Tener“, for Ormen kan være 8 Tommer nede, og man skal have Madding til 2 Bakker, altsaa ca. 1000 Orme, helst store, og man faar ikke en Orm, hver Gang man graver ned, men maa ofte vende meget Sand forgæves. Efter to Timers ihærdigt Arbejde kan man være færdig, saa i Land, spise Mellemmad, og saa de henad to Mil hjemad, enten med to Smaaspande, en i hver Haand, eller med en Kasse paa Ryggen; og liden Byrde er jo langvejs tung. Vi kan vel være hjemme igen Kl. 11, saa der maaske bliver Raad til en lille Middagssøvn, dog ikke altid; for nu skal der „æses“ ∴ Maddingen, Ormene, skal sættes paa Krog, og det skal gøres pænt, saa fiskes der bedst; og Linen skal ligge pænt opskudt bag Krogene, der lægges i Sand, for at Maddingen maa holde sig friskere. Naar der er „æset“, skal der „splides op“ ∴ de fra Havet hjemkomne Bakker skal gøres i Stand, Rester af Orm pilles af Krogene, og Krog for Krog sættes i en „Splidstok“, ∴ en kløftet Træstok. Ofte kan Linen være meget „i Filt“, i Uorden, og da hører der baade Snille og Udholdenhed til at løse Knuderne. Saa skal Fisken, der er under Tørring, passes, og der skal rækkes Haand med i Husets Gerning. Naar alt dette gik uafbrudt i 12 à 14 Dage, kan man forstaa, om Pigerne kunde længes efter Opblæst, for at de kunde faa sig en Hviledag;

men da de klarede sig ogsaa uden denne, vil man ikke med Urette kunne sige: da var der Piger til. Og hvad var saa Betalingen for et saadant Dagværk? 1 Mark for en Bakke! Siden 50 Øre, saa 1 Krone og tilsidst 1 Kr. 50 Øre!

Vi er nu kommen saa vidt, at vi kan gaa med Fiskerne til Havs. En Vogn for hvert Baadelag kører skiftevis Bakkerne og Udrustningen ud. Baaden bæres ned til Vandkanten, Aarerne lægges ind, og Føreren siger: skal vi saa læse! — som foran omtalt. For at kunne vade Baaden „i Flaade“ maatte man have lange Støvler, der naaede til Skrævet, men kunde „støl-pes“ : foldes ned i Lag, saa de mindre generede den frie Bevægelse. Fiskepladserne var først paa Foraaret tæt under Land, baade paa Sønder- og Vesterside; siden var man „o e Bredning“ : Nordenden af Slugen, og henimod St. Hansdag maatte man „øwer e Saand“ : S. V. af Vyl Fyrskib, vel 4 Mil fra Land. Man sejlede eller roede ud; roede man ud, sang man til : man talte i Takt Aaretagene og sang Tallene ud med en ensformig Melodi, op til tyve, en Snes, op til Hundrede, et Hundrede o. s. v., og der afløstes efter Aftale.

Første Mand paa Pladsen havde „en Kast om e Haand“, sagde man; han kunde vælge sin Plads. Den uskrevne Lov paabød, at næste Mand „tog Rum“, tog en vis Afstand fra første, for at ikke Redskaberne skulde firtres i hverandre, og Udbyttet for begge formindskes. At sætte for tæt ind paa andres Redskaber hed at „underskyde“ dem, var grov Uorden og blev kraftig paatalt. Naar man naaede Fiskepladsen, „sattes“ Linen, Bakke for Bakke, afmærket ved „Daavver“, hvorefter første og sidste Mærke var de kendeligste. Fø-

rerer havde en extra Line paa 125 à 150 Kroge, der kaldtes „e Stik“, sattes i Midten, og hvad den fangede, var hans Førerpart. Naar Linen var sat, spiste man Mellemmad og gav Fisken Tid til at bide under gunstige Forhold. Til andre Tider begyndte man straks at „drej“, ɔ: drage Linen ind. Der var efter forskellige Strøm- og Vejrforhold snart let, snart svær „Dræt“. Føreren „drog“, yngste Mand var „Skolmester“ ɔ: skulde tage Fisken af Krog og kaste den i „e Dænd“ ɔ: midterste Rum i Baaden; de to andre sad ved Aarerne. Var der godt med Fisk, „flød“ Linen, den kom op i Vandskorpen og kunde ses et Stykke forude, og det gav godt Humør. I ældre Tid fik man til Tider mere, end Baaden kunde bære; saa „sløvrede“ man Torskene, ɔ: stak en Line igennem Gællerne ud af Munden, og „Sløvren“ slæbtes da efter Baaden. Hovedfangsten var af Hvidling og Torsk, til Tider Rødspætter, hvoraf de største hed „Præsteskuld“, en enkelt Rokke, og naar Hajerne kom, forjoges Hvidlingestimerne.

Naar man var kommen til Land, satte man „Sjow“ paa Klitterne, hvorved man tilkaldte Vognene til at køre Fangsten hjem. Hvert Baadelag havde sin Klit og hver Baad sin særegne Maade at sætte „Sjow“ paa, — ved Hjælp af Aarernes forskellige Stillinger sattes de forskellige „Sjower“, og Antallet af Aarer angav, hvor mange Vogne der var Brug for. Hjemkørt blev al Fisken, lagt i en „Stak“, en Dyng. En „Kongehvidling“, den største, blev udtaget til den „Graver“, hvis Bakker havde fisket bedst; saa hvad „e Stik“ havde taget, og hvor ikke alle havde Vogn eller Part i Baaden, en Vogn- og en Baadpart. Resten huggedes ud med „e Hæg“, en Stok med krumbøjet Jærnspsids, i lige store Parter, hvorefter én vendte sig om, „stod blind“, og

saa blev spurgt: hvem skal ha' den Stak og den og den? Naar Fangsten saaledes var delt, skulde man gerne ind at have Kaffen, som i Fællesskab betaltes med en „Punchtorsk“. En rum Tid — fra ca. 1840 til 1870 — solgte man Fangsten paa Havet til Blankeneserfiskerne, der saa sejlede med den til Hamborg; i April og noget af Maj var det en nem Maade at afhænde Fangsten paa, og Prisen var 2 Kroner pr. Snes — mod Slutningen i hvert Fald. For det fik en Ende, da Jærnbanen kom, som og en Blankeneser sagde det: „pass mal op, wenn de Isenbahn kommt, sin wir fertig.“ Den Fangst, der bragtes i Land, skulde gøres i Stand, og det var Kvindernes Sag, og den gik for sig i mange Trin: først skæres Hovedet af, og Indvoldene tages ud; Fisken lægges i et Kar Vand, herfra tages den op og „kurses“, d: skrubbes ren med en stiv Korbørste, derefter flækkes den, saltes og efter at være gennemsaltet tørres den ude, men bæres ind for Natten; den maa tit bæres ud og bredes ud og bæres ind igen. Naar den er ved at tørres, „bunkes“ den d: lægges i Lag hver Aften, og naar den er tør, „bundtes“ den, afvejes i Bundter til 1 Lpd. pr. Bundt. Den tørrede Fisk solgtes til videre Forhandling, ofte til Fiskehandlersker fra Fanø, der sejlede til de store St. Hans Markeder med den, eller den gemtes for siden hen at ombyttes med Korn- og Kartoffler „o e Bøj“, og hver Fisker havde ofte sin bestemte Gaardmand, med hvem denne Byttehandel foretoges Aar efter Aar. — Dette var Storfiskeriet, hvoraf der var baade et Foraars- og et Efteraarsfiske.

Et mindre Fiskeri var Vaaddragning om Foraaret efter Rødspætter, der til Tider i Stimer stod ind under Land, og da gav det en rig Dræt, om Sommeren efter

Pighvarrer, hvad sjælden gav mere end til eget Forbrug. Et ejendommeligt Fiskeri var Snevefangsten. „Snevler“ kaldtes de her, deres naturhistoriske Navn er nok Sandgrævlinger eller Tobiser; de graver sig ned i Sandet, og ved Hukket gravede man dem i Tredserne op med en „Snevefork“; men nu hører man ikke mere derom.

Et Biprodukt ved Fiskeriet var Tran. Enkeltvis fangede man en Delfin eller en Sæl; ved Hukket er der en Grund, der kaldes „e Sjelsaand“, fordi Sælerne der laa — og vel endnu ligger — og soler sig. Men at fange en Sæl var ikke hver Mand givet; dertil krævedes den Kunst, der vist maa øves i Taalmodighed, at kunne „hølke“, d: nærme sig den krybende paa Sandet med Efterlignelse af Sælens Bevægelser og saaledes, at den ikke faar Færten af én, for da er man færdig. Spækket kogtes af, ligeledes al Lever af Torsk og Hvidling, saa havde man Belysningsvædske til Tranlamperne. Vægen samlede Børnene ind, det var Marven af Sivene; selvfølgelig støbte man ogsaa Talglys. Som Kuriositet bemærkes, at man anvendte Fiskeskind til at klare Kaffen med, og saa ansét var denne Vare til dette Brug, at man leverede af den til større Forbrugere af Kaffe inde i Landet. Og „Fisksod“, det Vand, hvori Fisken var kogt, „sydet“, brugtes til at vaske Uldtøjet i!

Fiskeriet var Hovederhverv; Landbruget tog man sig af i Opblæst, og i værste Fald kunde man jo altid tilbytte sig Korn og Kartofler „o e Bøj“, bare man havde Fisk. — Nu køber man Fisken i Oxby og Blaa-vand ved at sejle ud til Esbjergkutterne; nu dyrker man den stridige Jord, og nu giver den Føden.

Det var hovedsagelig de bosiddende, der var Fiskere; Ungdommen var til Søs. Man véd endnu, at

fra Midten af 18de Aarhundrede og dette ud, ja endda længere søgte mange unge herfra Hyre fra Holland. Man fortæller, at de bragte allehaande kønne Ting med sig hjem, blandt andet de ejendommelige hollandske Ure, af hvilke endnu nogle findes bevarrede. Man fortæller, at flere herfra blev Styr mænd paa hollandske Skibe, og én blev Skibsfører. Dette er rigtigt nok, for ca. 1830 laa en ung Sømand fra Oxby som Matros paa et Fuldskib fra Aabenraa med Vindstille under Linien. Deres Proviant var ved at slippe op; de satte en Baad ud og roede hen til en hollandsk Ostindiefarer, som laa i Nærheden, bad om Hjælp og fik den. Medens nu Provianten føres over i Baaden, kommer den hollandske Kaptajn paa Dækket, ser vist paa den unge Matros og siger saa til ham: du er Hans Johnsens Søn i Øster-Oxby, kender du mig? Saa vidste han, hvem det var. Og saa blev den unge Matros sammen med Styrmanden budt ned i den hollandske Kaptajns Kahyt; de var ikke alene Landsmænd, de var Bysbørn. Omkring 1800 og Tiden derefter for mange unge herfra „til Sildbyes“; man vidste, at de unge havde „faret til Sildbyes“ ved den Tid, men man havde glemt, hvad det var for en Fart; én mente, det var Sildefiske, én anden Hvalfangst; det faar staa hen.

Længere frem i Tiden i det 19. Aarhundrede drog de unge til Hamborg og søgte Hyre; man gik derop, kunde man komme op at køre med en Fragtmand fra Flensborg et Stykke, var det store Ting; én Gang maatte én gaa hjem ogsaa uden at have faaet Hyre, frem og tilbage har næppe syntes ham lige langt. — Der hænger et Skib i Oxby Kirke, det er Modellen af et Skib, som Clemen Nielsen af Oxby har ført. Han

havde tidligere haft et mindre Skib fra Altona at føre; paa dette havde han i Krigsaarene 1807—1814 Kaperbrev, fik gode Prisepenge og blev saa i Stand til at faa et større Skib, en Frugtfarer fra Messina til Hamborg. Frugtfarerne pressede hinanden haardt med stor Sejlføring, da det gjaldt om at komme først; under et saadant Pres af Sejl kuldsejlede Skibet i en Byge, og alle druknede, hvad ogsaa har ramt haardt deromme, da Clemens plejede at have sin Besætning fra Oxby Sogn.

Endnu længere ned i Tiden drog Ungdommen til Fanø og søgte Hyre derfra; men Hjemmet drog efter Aars Forløb de fleste tilbage fra Søen, og saa blev de Fiskere. Nu gaar Ungdommens Udfart mest til Amerika; men derfra kommer kun de faa hjem at bosætte sig.

Havet gav ogsaa Næring ved Strandinger, ikke ved selve Strandingen, da satte man Livet ind for at redde de skibbrudne. Jeg har foran nævnt den „sorte Jolle“, hvormed man gjorde Redningsforsøg, før Redningsbaaden kom til Blaavand, hvilket skete i 1852. Den første Fører var Søren Nielsen af Øster-Oxby; under hans Førerskab bjærgedes 64 Menneskeliv. Et Par Bjærgningsforetagender mindes som særlig farefulde og besværlige. En lille Hamborgfarer fra Ringkøbing strandede 11. Oktober 1858 paa Søndersiden. Det var Jens Harpøths Skib; der fortælles, at han gav det Navn efter det første Ord, han hørte under Stabelafløbningen, og at det saaledes kom til at hedde: Let. Besætningen, tre Mand, bjærgedes, men Kokken maatte Jes Østergaard hente ombord paa Let.

Sjette Februar 1868 strandede en prøjsisk Brig „Franziska“ en halv Mil Nord for Blaavand. Storm var det af VNV med meget høj Sø, og Vandet stod op til Klitterne, saa det under Kørselen derom med

Redningsbaaden slog op paa Hestenes Sider. Man kom til Strandingsstedet ca. Kl. 9 Form., prøvede at faa Forbindelse med Skibet ved Raket, men Raketten faldt i Vandet nogle faa Alen ude. Saa blev Baaden sat i Vandet; men ofte blev den slaaet tilbage, og fik man den i Flaade, førtes den af den rasende Strøm Syd paa, maatte saa læsses paa Vognen og køres Norden for Skibet, hvor man gjorde ny Forsøg med samme Resultat. Kl. 2 Eftermiddag faldt Agtermasten, men Besætningen havde heldigvis søgt Tilflugt i Forrigningen; deres Skrig og Raab om Hjælp kunde overdøve Stormen og tydelig høres paa Land. Redningsmandskabet arbejdede ufortrødent videre, gennemvaade i den bidende Kulde, men Kl. 8 om Aftenen erklærede de overfor Føreren, at de kunde ikke holde ud længere. Ja, sagde Søren Nielsen: Tilladelse til at gaa gives ikke, men gaar I, saa maa I være her om to Timer. Det lovede de, og det holdt de. Mens Mandskabet var i de nærmest liggende Huse for at faa sig styrket og varmet, arbejdede Søren Nielsen videre med frivilligt Mandskab, dog fremdeles uden Resultat. Kl. 10 var Mandskabet tilbage, Kl. 2 næste Morgen begyndte Stormen at stille af, Kl. 3 naaede man Skibet og bjærgede hele Mandskabet, der var i meget forkommen Tilstand. Først paa Morgenstunden kom man til Blaavand, og da trængte baade det reddede Mandskab og Redningsmandskabet til den Pleje, som man var rede til at yde dem. Søren Nielsen krævede meget af sig selv efter Pligtens Bud, kunde derfor ogsaa faa Mandskabet til at yde meget; han bør mindes som en af Vestkystens uforsagte og modige Redningsmænd, saa vel som ogsaa hans flinke Mandskab bør mindes.

En Vintermorgen, vist i 1863, kom til Peder Søren Hansens Gaard paa Blaavand en stor sort Puddel, det var en Skibshund, den alene havde klaret sig gennem Brændingen. Et Skib var gaaet under, og Mandskabet var druknet, en Del kort efter inddrevet Vrag fortalte om Skibets Forlis; man formodede, det var en Englænder, men intet sikkert kunde oplyses. Hunden blev taget ind, men da den var noget streng, maatte man skille sig af med den, og den endte sine Dage som Gaardhund hos en Købmand i Varde. — Naar et Skib var strandet, skulde løbende Gods og Ladning opbærges paa Strandpladsen for siden at sælges ved Auktion. Løst af Havet opdrevet Gods skulde Strandfogderne sørge for at faa hjemkørt; men her kommer et Punkt, hvor Beboerne hjalp til, saa det ikke alt kom der, hvor det skulde. Der driver aarlig op ikke smaa Mængder af Rav; tidligere maatte heller ikke det samles af enhver, men tyve Mand havde Ravkort, 3: Ret til at samle Rav, som de dog mod ringe Vederlag skulde aflevere til Strandfogden. Det afleverede solgtes ved Auktion, hvor den Mærkelighed stadig gentog sig, at gode eller store Stykker saa godt som ikke fandtes mellem det indleverede Rav. Der var en Strandkontrolør som, naar han mødte én af de tyve Ravsamlere, kunde spørge: Naa, er du ogsaa en af de tyve? Et Spørgsmaal, som mundtlig fremsat har en dobbelt Bund. Det Smaarav, der ikke kunde udnyttes, brugte man til Rygerav; til Erstatning for Luftfornyelse lagde man Smaaravet paa Gløder i et Fyrfad, bar det gennem og svingede det rundt i Stuen, mens den egentlige Luftfornyelse nok kom gennem de aabnede Døre. Rygerav var derfor ikke ganske værdiløst; for et Lod Rygerav kunde man i den Tid

faa et Lod Kaffe hos daværende Kromand Jens Søren Jensen paa Blaavand; da købte man altsaa et Lod Kaffe ad Gangen! Siden er ved Højesteretsdom Ravsamling tilstedet alle og enhver, hvad nu ikke mindst udnyttes af Badegæsterne, der uden Omtydning, i bogstavelig Forstand kan siges at være „Rav-gale“.

Der driver aarlig en Del Kul op, ingen maa samle det; der driver ind Vragstumper, Fjæl og Planker og for Resten alt muligt, men ikke alt det opdrevne kommer paa Strandpladsen. Beboernes Syn paa dette Punkt er nok dette: det er herreløst Gods og kommer ingen til Gode. Til Belysning heraf fortæller man, hvad én Gang har staaet i Aviserne, at da Regnskabet var opgjort for et Aar, var Statskassens hele Indtægt af Stranden én Øre! Beboernes Syn her er maaske ogsaa udtrykt i følgende: en Dreng var bleven jaget fra Stranden af Strandfogderne; han spurgte sin Mo'r, om det da var Synd, og fik det Svar: det er ulovligt, men ikke Synd. Eller i følgende: ved en Visitats her katekiserede en Provst med Børnene over det 7. Bud og spurgte da: er Strandtyveri ikke ogsaa Synd? Nej, svarede alle Børnene. Ja, hvad skal man sige! sagde Provsten. — At det var ulovligt, fik man at føle, naar én blev meldt, og Øvrigheden greb ind, og der blev idømt Straf; men det vidste man i Forvejen, og Opfattelsen blev næppe ændret paa dette Punkt. Dog ogsaa her var en uskreven Lov: at Ting, hvis Ejer kunde oplyses, skulde oplyses, og forgreb nogen sig her, var det mere end grov Uorden, det var Synd.

Naar de store Strandauktioner holdtes, var der „Fest“, desværre i Ordets daarlige Betydning, for da blev der skænket Kaffe-punche ikke alene, hvor Auktionen holdtes, men mange flere Steder, og der blev

drukket meget. Saa gik det livligere med at byde, sagde man, og hver Mand skulde da gerne have sit Navn skrevet, for ellers var det jo næsten, som havde han ikke været til Auktion. Engang — Historien gaar vel det meste af et Hundrede Aar tilbage — skulde forauktioneres et Parti Stangjærn. Det skulde opvejes og udlægges i Dynger med 1 Skpd. i hver Dyng; men man havde kun en Bismer, hvorpaa højst kunde vejes 4 Lpd., saa det vilde jo være bleven en sen Omgang. Da kommer én i Tanker om: ja, men vi har jo „stuer Buend“ 3: store Bonde, en Fisker, der var kendt for sin ualmindelige Styrke, og han kunde lige bære et Skpd. Han blev hentet og spurgt, om han vilde være dem behjælpelig. Ja nok det! Saa krummede store Bonde sin Ryg, stemte Hænderne mod Knæerne og sagde: kom saa! Man lagde Stangjærn paa hans Ryg, til han sagde: naa, nu er det der. Han rejste sig, Jærnet faldt paa Jorden, og man gav sig til at veje det efter paa Bismere. Jo, der var lige bestemt et Skpd. Saa stolede man paa denne „levende Vægt“ saa godt, at hele Resten af Partiet blev opvejet paa store Bondes Ryg uden Eftervejning.

Naar der saa ikke var Fiskeri eller andet Arbejde ved Havet, skulde Jorden passes. Før man begyndte Fiskeriet om Foraaret, skulde Brændelyngen til den aabne Skorsten slaas — det var Pigernes Sag — og hjemkøres fra Hedeskifterne i „Kallesmærsk“, den store, øde Hedestrækning mellem Oxby og Vejrs. Der fortælles, at den nu indgrøftede Vej mellem disse to Byer gennem Kallesmærsk er anlagt af den foran nævnte Kammerraad Groos, men at det var Kvinderne, der gjorde det meste af Arbejdet. Helst skulde man ogsaa før Fiskeriet have nogen Gødning ud til Byg,

men da Vandafledningen var daarlig, hvorfor Agrene mange Steder var stærkt „oprøglede“, kunde man ikke komme alle Steder med den. I Opblæst i Maj, naar Kukkeren sagde: saa Byg! saa tyk! skulde Byggen saaes. Behandlingen af Jorden var den mindst mulige, men da der var godt gødet, avlede man ofte en god Kærv Byg; man maa vide, at ikke al Jord deromme er som den foran skildrede paa Vester Blaa-vand. Sædskiftet var: Grønjords Byg, 1., 2. og somme Tider 3. Kærv Rug med, og naar 2. og 3. Kærv ikke fik Gødning, blev der langt mellem Straaene; første Kærv Rug kaldtes „Møwesrug“. Paa lavere Jord vekslede man med Byg og Havre, og her fik man Anvendelse for Fiskeaffaldet; man kunde nok paa Afgrøden se, hvor langt man var naaet med Fiskegødningen. I Opblæst skulde man ogsaa ad Tørveheden i Kallesmærsk at grave Tørv til Bilæggerovnene; at rejse og stuve dem var Pigerne Sag, de hjemkørtes i Reglen ved Midsommerstider. Pigerne skulde ogsaa slaa „Moselyngen“ til Faarene 3: Lav, der delvis var Vinterføde for Faarene.

Saa kom Engslætten! Foruden, hvad man havde af Eng i Nærheden, havde de fleste et Engstykke i Mærskken ved Ho Bugt; man kørte derved hen paa Eftermiddagen, begyndte at slaa mod Aften, hvilede 3 à 4 Timer og tog fat ved Daggry. En god Madforsyning til saadan Tur var en Æressag, og uden Brændevin kunde der ikke slaas, mente man da. Saa Kornhøsten! I ældre Tid skar man Rugen med Segl, og for den Rug, hvoraf Sæden skulde tages, var dette fast Regel. Byggen blev ligeledes skaaret med Segl, og da maatte den uøvede, naar han eller hun skar sig, for ogsaa dette var mest Kvindernes Sag, lære

„Seglvisen“. Naar Høsten var endt, skulde man endnu ud ad Vestermarkskifterne for at bjærge „Marktøj“, 3: Toplyng, Blaabærris og Katskæg, hvilket gaves Kreaturerne i Stedet for Halm. Naar saa Rugsædstiden kom, og Efteraarsfisket kunde drives samtidig, maatte Kvinderne i ældre Tid i Loen og tærskte Sæderugen, hvad nok heller ikke forløb, uden at de uøvede lærte „Plejlvisen“, naar de nemlig ramte sig selv med Plejlsлагlen.

Jeg har forsøgt at give en Skildring af Arbejdslivet, Mænds og Kvinders. En har jeg ikke nævnt: Husmoderen; paa hende hvilede hovedsagelig alt det huslige, hun skulde sørge for Udrustningen til de mange Udfarter, og hun skulde have Maden rede, naar de kom igen, hvad tit maatte blive til meget ubestemt Tid, ligesom Omsorgen for Børnene væsentligst var lagt paa hende; saa hun kunde godt have nødvendig at have et Øje paa hver Finger.

Før 1850 maatte man for at faa sit Korn malet til Ho Mølle, hvortil der er en Mil fra Blaavand. Traf det ved Juletid ind med Vindstille, maatte man køre to Mil til Henne Mølle, der var en Vandmølle. Men forannævnte „store Bonde“, der boede paa Blaavand, tog engang $\frac{1}{2}$ Tønde Rug paa Ryggen og bar den til Henne Mølle, hvilede og fik Mølleskænk, mens Rugen blev malet, tog atter Sækken paa Ryggen og bar den hjem samme Dag. Men det kunde kun han gøre! Saa tænkte da Hans Brink, der i mange Aar havde været Møllersvend paa Nørholm, paa at bygge en Mølle deromme, og fra Nørholm fik han Tilsagn om et Laan til Byggeriet. Men der var Mølletvang dengang: 1 Mil fra Ho Mølle skulde der være. Hans Brink maalte Milen op langs Vejen, men blev gjort opmærksom

paa, at der skulde være en Mil i Luftlinie, og saaledes blev han nødt til at bygge Møllen vestligst paa Blaavand paa en Hedelod. Da den var omtrent færdig til Brug, slog Lynet ned og afbrændte den. Saa maatte der begyndes forfra, Beboerne viste megen Villighed til at hjælpe, Møllen blev bygget større, og der blev god Søgning.

Købmandsvarer fik man fra Varde i smaa Portioner; det bares derom. Da Forbruget af Kolonialvarer tiltog, kørte Købmand Søren Thomsens Vogn derom fra Varde 1 Gang om Ugen med bestilte Varer; nu er der tre Købmandsforretninger i de to Byer.

Den, der bar Sagerne derom, var en gaaende Post; hvem der har faaet denne private Postforbindelse med Varde i Gang, véd jeg ikke. Han tog Breve med til og fra Varde, og det var tre Skilling for hvert Brev; stor var Brevvekslingen ikke, og man har det at sige efter Posten: én har meget om Haande, sagde Posten; han havde kun ét Brev, og det tabte han. Den gaaende Post tog sig ogsaa større Ting paa; man fortæller, at engang bar han fra Varde til Oxby et Sæt Enspænderstænger til en Vægt af ca. 50 Pd. for en Rigsbankmark. I 1874 etableredes kørende Postforbindelse fra Varde til Blaavand, ud den ene Dag, tilbage den anden. Nu besørges Posten ud fra Oxbøl daglig.

Et mindre Foretagende omkring 1870 kan nævnes, nemlig Anskaffelse af et Dykkerapparat med Dykkerdragt, Luftpumpe o. s. v. Jens Olesen, Vandflod, var Dykker; først prøvede man det i „e Grøft“, Vandafløbet fra Oxby mod Øst, hvor der et Sted er ca. 10 Fod Vand, derefter i Havet ved Optagelse af Jærnbanskiner fra et strandet Skib, som skulde have været til Esbjerg med Skinnerne. Men bedst gjorde man det

ved det svenske Skib „Ingeborg“, der efter at have grundstødt paa Horns Rev igen drev af Grunden og sank udfor Henne. Skibet havde en kostbar Ladning af Vin, Conserves m. m., og her blev der god Brug for Dykkerapparatet, ved hvilket det meste af Ladningen blev bjærget ind, og hvad Rederiet ikke lod sende videre, blev solgt ved Auktion. Siden, da det i lang Tid ikke havde været brugt, blev det solgt til et Selskab nordligere paa Kysten. Endnu maa nævnes Klitarbejdet tidlig om Foraaret og silde om Efteraaret. Klitterne var da anderledes vilde og forrevne; stejle Brinker skulde nedskæres og skraanes, Lyng paaføres, og Helm udplantes, alt under Tilsyn af Klitfogden og „e Sandmand“, som Beboerne kaldte den paa Amtets og Statens Vegne tilsynsførende Overklitfoged. Nu har man i Oxby Sogn de tre store Klitplantager i Borstrup, i Oxby og i Vejrs; da man begyndte Plantningen, foreslog én: hellere at beklæde Klitterne med Kobber, saa var der da Hold i det. Og da Staten eksproprierede ogsaa tilstødende Hedearealer, frygtede mange for, at de vilde blive nødt til at afskaffe alle deres Faar.

Ser vi paa det selskabelige Liv, da hænger en Del deraf sammen med Fiskeriet. Naar dette var endt, samledes Baadelaget til „Baadsgild“, og man havde „Hvælbojel“, naar Baaden vendtes med Kølen i Vejret og dækkedes med Græstørv. Baadsgildet gik paa Omgang, og der blev givet „Send“; Traktementet var Fisk og Risgrød, siden Kaffe og Punch og Dans til den lyse Morgen. Dansen var tit voldsom, saasom: Polsk, „Svelsk“ (ɔ: vel Fordrejelse af Zweitritt) og Syvspring. Man mødtes igen til Andendagsgilde, men da gik man hjem til Aften. — Et Bryllup indlededes med „Jagildet“ den Dag, der blev „lovet for“ de unge

hos Præsten, altsaa da Tillysningen blev bestilt. Otte Dage før Brylluppet udstedtes Indbydelserne ved en Bydesvend, der fulgtes af to Brudepiger. Disse bar mellem sig en Tønde, som var fastbunden til en Stang; i denne Tønde samledes Mælk til Bagningen; dog ret meget kunde de da ikke slæbe rundt med en hel Dag, og gavnligt for Mælken kunde det næppe være. Indbydelsen skulde Bydesvenden fremsige f. Eks. efter følgende Formel: Efter Guds velbehagelige Vilje og gode Venners Samtykke holder Jes Jensen og Jensine Nielsdatter deres Bryllup den og den Dag, og er det da min Begæring til Eder, at I vil komme med ganske Husstand og overvære deres Bryllup, at I vil komme til Frokost, følge med til Kirken og høre Brudevielsen, følge med hjem til Middag, tage til Takke med Traktamentet og blive, saalænge Eder godt synes, og om I saa vil „staa mæ e Bøj te“. Under Fremsigelsen af denne Indbydelse søgte man paa alle Maader at forstyrre Bydesvenden og faa ham til at gaa fra det. Ofte havde han derfor Formlen nedskrevet og lagt i Hatten; saa søgte man paa alle Maader at fraliste ham Hatten; eller man søgte at franarre ham hans Stok eller Pigerne deres Tønde til Mælk under allehaande snedige Paafund, saa det kunde blive besværligt nok at naa rundt med alle Indbydelserne, og Løjerne drevs stundom lige vidt nok. Efter Indbydelsen sendte de budne „Fôn“ eller „Send“ i Form af Smør, Æg, saltet Kød, Rullepølse m. m., og herfor kvitterede man fra Bryllupsgaarden ved at indbyde Giverne til „Fôn-høtte“, dog kun Mand og Kone.

Efter at man paa selve Dagen, „e Høttesdau“, var bleven forsamlet og havde faaet Frokost, gik Turen til Kirken. Man havde Kager med, ogsaa Brændevin

til en lille Forfriskning under Vejs, og det har ogsaa fundet Sted, hvad Olsen fortæller, at man har ladet Flasken gaa rundt nede i Kirken; men det er ligesaa rigtigt fortalt, at man skammede sig derover. Af Kagerne, man havde med, kastede man i Grams til de Børn, der stod langs Vejen og saa Brudeskaren køre forbi. En ejendommelig Kage var den saakaldte „Krems“, nærmest Butterdejg af Bygmel, Smør og Fløde, og naar der ikke var sparet for meget ved Tillavningen, var den overordentlig velsmagende. I Kirken mærkede man sig særlig Teksten til Brudevielsen, og det er ikke ueffent at have hørt gamle Ægtefolk sige: Salme 129,8 var Teksten til vor Brudevielse: „Herrens Velsignelse være over Eder, vi velsigne Eder i Herrens Navn.“ Under Ofringen dreves lidt Løjer. Man ofrede ikke alene til Præst og Degn, men ogsaa til Bruden, naar man gik ned fra Alteret, og man lagde da sin Gave i rede Penge i Brudens Skød; anden Form for Brudegaver kendtes ikke, og den har for Brudeparret den unægtelige Fordel, at den ikke belemrer dem med allehaande unyttige Ting. Under Ofringen til Bruden var det, at nogle kunde finde paa at lade, som de rent glemte deres Skyldighed overfor hende, eller som de ikke kunde finde, i hvad Lomme de nu havde forlagt Gaven o. s. v. Engang gik Stemningen ved saadanne Løjer for vidt; Præsten mærkede det, vendte sig om og afbrød Ofringen. Man siger jo, at naar det sker, skal det være godt mod Tandpine at indaande den saaledes bevægede Luft; her skete det, Forsøget paa at faa Hjælp mod Tandpine derved blev dog ikke gjort. Naar man kørte hjem fra Kirken, blev der i Almindelighed kørt stærkt, og hjemkommen samlede man til Bryllupsmiddagen, hvor Retterne almindelig var Suppe

og Kød og som Dessert Risgrød. Efter Kaffen begyndte Dansen. To Dages Bryllup var almindeligt; anden Dag maatte saa Brud og Brudgom varte op. Endvidere holdtes ofte store Barselgilder, da der ofte var indbudt mange til at staa Fadder, især til den førstefødte. Og ved Juletid holdt saa at sige hver Mand „en Julbojel“. Det beklagelige var, at der altid blev drukket saa meget. En af Rødderne til denne Umaadeholdenhed ligger vist i Brændevinsbrændingen i Hjemmene. De fleste af Gaardene havde Brændevinstøj, og kunde den enkelte ikke magte at anskaffe alt Tilbehør, slog man sig sammen, saa én havde Kedlen, én Hatten o. s. v. Regeringen udstedte Forordninger mod ulovlig Brændevinsbrænding i Slutningen af 18. Aarhundrede; heromme brændte man ulovligt til hen i Fyrrene, trods Toldvæsenets mangfoldige Forsøg paa at standse denne Trafik. Julebrændingen gjaldt det særlig om at faa god; man undres derfor over at høre, at det var Efterkornet, man brugte til Brændingen, men man undres endnu mere ved at høre, at naar Julebrændingen var endt, gav mangan én en Krukke, 3: en Pægl af Efterløbningen ganske vist — til Børnene; ja saa maa man nok have været i den Indbildning, at det var virkelig aqua vitæ, et Livets Vand, og saa undres man ikke længere saa meget over, at Misbrugen blev saa stor, som den blev. Nu er Afholdsbevægelsen i god Vækst deromme.

Om Nationaldragten „e Vesterboklæjer“ et Par Ord. Jeg spurgte én: hvorfra tror du, den Dragt stammer? Fra Dronning Dagmar, lød Svaret; det havde jeg ikke før hørt. Den er vel frisisk i Afstamning og naaet hertil fra Vesterhavsøerne; den naaede ikke længere Nord paa end til Vejrs. Dragten er den almindelige Fanni-

ke-Dragt paa Hovedtøjet nær. Paa Hovedet havde Kvinderne en Hue, kaldes en „Lue“ i hvilken Haaret svejredes op; over Huen et Fannike-Tørklæde, bundet om Pande og Nakke, og derover et Overslags-Tørklæde af samme Slags, naar de gik ud; Tørklæderne til Stadsbrug var af halv eller hel Silke. Skørtet var af Vadmel og Hvergarn, hjemmespundet og hjemmewævet; nogle havde til festlig Brug Klædesskørt. Alle Skørterne var stærkt rynkede, saa der gik meget Tøj til hvert, og da man havde flere Skørter paa, det ene uden over det andet, blev Figuren over Lænderne noget førladen, og Gangen syntes besværet af det meget Tøj. En Mand sagde: „min Kone havde, da vi blev viede, 7 Skørter paa, og 7 Alen Vadmel i hvert Skørt;“ men der protesteredes mod denne Udtalelse som en Overdrivelse. Man vilde ikke klæde sig paa Fransk og fryse paa Dansk, og var man i Arbejde, var det ikke stor Sag at smide et Skørt eller to saa længe.

Trøjerne af Vadmel eller Klæde efter deres forskellige Bestemmelse havde til Besætning paa Ærmeopslag og ned foran, hvor de hægtedes eller knappedes, Fløjlsbaand og Rav- eller Sølvknapper i de pæne Trøjer. I Huen bar Pigerne rødt Baand, Konerne blaat og Enkerne sort, som altsaa ændredes til blaat, om de giftede sig igen. Paa Langfredag som ved Altergang var Kvinderne i sort, alt var mørkt, Hue, Baand, Trøje o. s. v. undtagen det hvide Pandelin. At smykke en Brud var i Almindelighed Degnekøns Sag. Bruden var smykket med en stor Krans, de to Brudepiger hver med en mindre, hvorfor fremmede har sagt: at deromme var der tre Brude. Dragten var ingenlunde uklædelig, den var i hvert Fald solid, og med jævnt

godt Udstyr var den ingenlunde billig. Nu bæres den kun af ca. en Snes af de ældre Kvinder, og den vil snart være „en saga blott.“

I de nuværende Ufredstider kan der til Slut nævnes nogle Minder om Ufredstiden for 100 Aar siden under Englands Krig mod os. Enkelte Søfolk herfra kom i Fangenskab, fordi Skibet, de var om Bord paa, blev opbragt og beslaglagt af engelske Krigsskibe. Mindet om dette Fangenskab sad i en af dem til hans helt gamle Dage som et stærkt Nag, ja Had; man fortæller, at han havde den i hans Skæbne forøvrigt ganske uskyldige Dronning Victorias Billede oplæbet paa sin Væg — for at spytte paa det, naar de bitre Minder tog Magten fra ham. Man fortæller, at engang i den Tid lagde et britisk Krigsskib sig ud for Oxby og beskød Byen, men uden at der skete nogen Skade; dog var, siges der, Jens Ibsens Kone nær bleven ramt af en af Kuglerne. Siden samlede man op af disse Kanonkugler, og nu gør de Tjeneste som Senneps-kugler ved at male Sennepen til Fisken. Maatte det nuværende Krigsmateriel snart kunne finde lignende passende, fredelig Anvendelse, da blev Minderne ikke saa bitre og Naget eller Hadet ejheller!
